nieuws- en informatieblad

ROND 1900

2022 - 1 / februari

BELANGRIJKE DATA

- Mogelijke evenementen: hiervoor komt de uitnodiging per e-mail.

IN DIT NUMMER

- Van de voorzitter (pag. 2)
- Uitnodigingen voor nieuwe evenementen (pag. 3)
- Penningmeester/ledenadministrateur gezocht (pag. 4)
- Vormgever/opmaker voor *Rond 1900* gezocht (pag. 4)
- Het kunstenaarspad van mijn opa Edzard Koning (pag. 6)
- Nieuwe kunstenaarsmonografieën: Emilia (Emilie) Maria Francisca van Kerckhoff (pag. 10) en Tine Baanders (pag. 13)
- Korte berichten: Glassymposium GLAS2022 (pag. 17) en Oproep van Museum Het Schip voor de komende tentoonstelling Indonesië en de Amsterdamse School (pag. 17)
- Uitgelicht: Rijksmuseum (pag. 19)
- Kunst bij huis: Een penning van Antoon Molkenboer (pag. 22)
- Nieuwe uitgaven (pag. 23)
- Boekbespreking: Architectenbureau Baanders - van jugendstil naar modernisme (pag. 27)
- Tentoonstellingsagenda (pag. 34)

VERENIGING VRIENDEN NIEUWE KUNST 1900

VAN DE VOORZITTER

Een hele opluchting dat we weer naar musea kunnen. De tentoonstellingsagenda staat weer in dit blad, maar hou er rekening mee dat musea nogal eens wat wijzigen. Kijk dus op hun websites. Op het moment dat ik dit schrijf is de situatie nog onzeker, maar we proberen weer activiteiten te plannen. We zullen u voor excursies daarom pas op een laat tijdstip per e-mail kunnen uitnodigen. Gelukkig kunnen we uitzien naar ons tweejaarlijkse VVNK-symposium dit najaar, dat we door Corona moesten uitstellen. Deze keer over glas-in-lood/vlakglas. Die kunstvorm is in 'onze periode' vaak toegepast en beslist niet alleen in kerken. Er is een speciale reden dat het symposium over glas gaat, want 2022 is namelijk door de Verenigde Naties uitgeroepen tot het Jaar van het glas.

Er is meer glas in deze *Rond 1900*. Maartje Brattinga, conservator glas bij het Rijksmuseum, is een van de initiatiefnemers van nog een symposium, en wel het Symposium GLAS2022 op 25 maart in Amsterdam. Lees verderop meer. Om bij het glas te blijven: dezelfde Maartje heeft in de rubriek *Uitgelicht* een artikel geschreven over een bijzonder glasobject van Chris Lebeau.

Het is niet alleen glas wat er blinkt in dit nummer. In de rubriek *Kunst bij huis* staat een leuk artikel over een penning van Antoon Molkenboer. Vele kunstenaars, vooral beeldhouwers, hebben in onze periode penningen ontworpen. Het zijn prachtige 'handzame sculpturen'. Niettemin een wat ondergeschoven kindje als kunstvorm.

U weet wellicht dat de VVNK in 1998 is voortgekomen uit de Stichting Schone Kunsten rond 1900 (SSK), en dat ze in 1964 is opgericht door nazaten van kunstenaars. Nog steeds zijn er nazaten onder onze leden. Helaas kennen we die niet allemaal, omdat hun namen inmiddels niet meer dezelfde zijn als die van hun voorouders. We zouden ze maar wat graag leren kennen. Van tijd tot tijd duiken er nieuwe nazaten op, zoals vorig jaar Ewout van der Dussen, de achterkleinzoon van de schilder Bernard Blommers. Hij schreef een mooi stuk voor *Rond 1900*. Wij koesteren natuurlijk alle leden, maar die nazaten toch met enig extra sentiment, want hoe dicht kun je bij de kunstenaar komen? En ja, we vinden het gewoon ook leuk. We horen hun verhalen graag, en schenken in artikelen even graag aandacht aan de kunst van hun voorouders. Gelukkig hebben in het verleden ook nazaten zelf het initiatief genomen om een boek over een voorouder te maken. Zoals Resl von Bönninghausen over haar oudtante, de beeldhouwster Bertha thoe Schwarzenberg. Daar kan een bijdrage uit ons Fonds Studie en Publicatie soms een handje bij helpen. Maar het hoeft niet altijd zo uitgebreid in een boek. Of misschien zijn die boeken of biografieën er al, maar komt er iets nieuws boven tafel, of wordt het weer eens tijd om aan die kunstenaar aandacht te besteden. In *Rond 1900*, bijvoorbeeld in de rubriek *Kunst bij huis*, kunnen nazaten ook zelf een mooi verhaal kwijt. Ik doe daarom graag een beroep op al die nazaten die het leuk zouden vinden een artikel(tje) te schrijven, maar daar misschien al lang over aarzelden. Daar helpen we zo nodig graag bij. Zo is het ook gegaan toen ik eind vorig jaar tijdens een van onze excursies Elizabeth Yates-Koning, kleindochter van Edzard Koning ontmoette. Edzard was een veelzijdig kunstenaar en vooral ook bekwaam aquarellist die – met andere kunstenaars – vier Verkade-albums

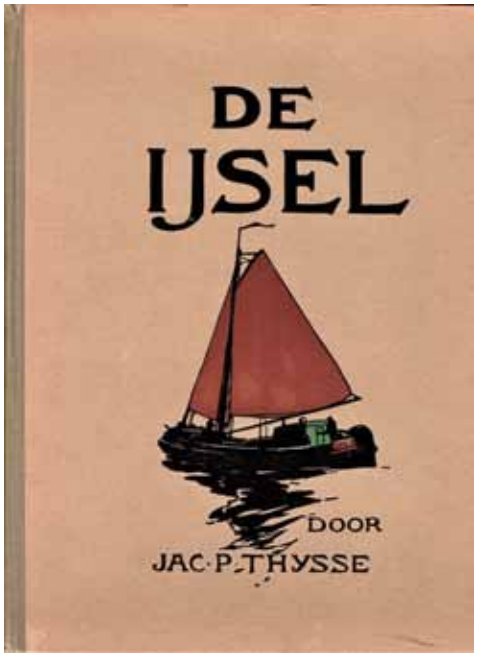

van Jac. P. Thijsse illustreerde. Elizabeth bleek bereid om een verhaal met nostalgische herinneringen op papier te zetten. Een van de afbeeldingen bij haar artikel is een aquarel, waar een plaatje van is gemaakt, dat je in het Verkade-album 'De IJsel' moest plakken. Ik vond dat zo leuk dat ik daarna benieuwd was naar het hele album 'De IJsel' (afb.). Gelukkig kon ik dat tweedehands op de kop tikken. Indrukwekkend als je je realiseert hoe Koning alleen al voor dit album maar liefst 48 aquarellen voor verkleinde inplakplaatjes heeft gemaakt. Als we straks weer volop activiteiten kunnen ontplooien hoop ik opnieuw nazaten tegen het lijf te lopen.

Een minder prettig vooruitzicht is dat we het binnenkort zonder onze zeer gewaardeerde penningmeester Henk Nijhuis moeten doen. Hij deed het werk met plezier maar moet helaas om gezondheidsredenen stoppen. Eef de Hilster, onze vormgever/opmaker van dit blad deed het met net zoveel plezier. Hij heeft in al die jaren dat *Rond 1900* bestaat de vormgeving en opmaak naar volle tevredenheid verzorgd. We zijn hem daarvoor zeer erkentelijk. Maar hij houdt er dit jaar echt mee op. Leest u alstublieft de twee uitvoeriger oproepen voor opvolgers elders in dit blad. Misschien is het iets voor u. We kunnen absoluut niet zonder dergelijke actieve leden.

Hopelijk beleeft u weer veel leesplezier aan deze *Rond 1900*!

Algemene ledenvergadering

De Algemene ledenvergadering is in voorbereiding. Datum en plaats zullen in *Rond 1900* nummer 2 worden bekend gemaakt of eventueel afzonderlijk per e-mail naar de leden gestuurd.

Eddy Engelsman

UITNODIGINGEN VOOR NIEUWE EVENEMENTEN

Ook de komende maanden zullen er, afhankelijk van de corona-maatregelen, kleinschalige evenementen zijn. Informatie komt op de website en uitnodigingen zullen per mail worden verzonden.

Zo ging ook de aankondiging van de excursie naar Museum Het Schip, die voor 5 maart is gepland, per mail. Dankzij het vooruitzicht op de versoepelingen hebben we op korte termijn een bezoek aan de tentoonstelling over Fré Cohen kunnen regelen.

PENNINGMEESTER/ LEDENADMINISTRATEUR GEZOCHT

Na bijna vijf jaar met veel plezier het penningmeesterschap te hebben vervuld moet onze penningmeester Henk Nijhuis helaas om gezondheidsredenen stoppen. Hij stopt ook met de ledenadministratie. Wij zijn Henk heel dankbaar voor al het werk dat hij op uitstekende wijze heeft verricht. Hij is gelukkig nog niet weg. Later in dit jaar zullen we nog op gepaste wijze afscheid van hem nemen.

Wij zoeken daarom dringend een opvolger (v/m) of opvolgers.

De penningmeester is de financiële spil in het bestuur en heeft een belangrijke stem bij het nemen van financiële bestuursbeslissingen (jaarlijks zes vergaderingen). Vier keer per jaar maakt zij/hij een financieel overzicht van alle inkomsten en uitgaven (resultatenrekening en en balans) voor het bestuur. Jaarlijks maakt zij/hij het jaaroverzicht met de begroting voor het volgende jaar. Alles wordt bijgehouden met het boekhoudprogramma Davilex Club.

Ook de ledenadministratie wordt met Davilex Club bijgehouden. Een belangrijke activiteit is het jaarlijks aan bijna 500 leden verzenden van verzoeken om betaling van de contributie, en de follow-up daarvan.

Het penningmeesterschap en de ledenadministratie zijn om praktische redenen gekoppeld, maar kunnen door verschillende personen worden verzorgd. Ambieert u alleen een van de twee taken, dan is een afzonderlijke taak in beginsel mogelijk.

Het zou fijn zijn als de gezochte persoon niet alleen van Nieuwe Kunst maar ook van getallen houdt, en op de computer vertrouwd is met Davilex Club en Excel. En anders is dat te leren. Kennis van Excel is een goede aanwijzing dat ook Davilex te leren is. De tijdsbesteding voor beide taken samen is ongeveer een halve dag per week. Het in januari/februari maken van het jaarverslag en het verwerken van de contributiebrieven en de betalingen kost wat meer tijd.

Wilt u meer weten, dan wil Henk Nijhuis u graag verder informeren. Henk is ook zeer bereid om bij de overdracht de nieuwe penningmeester/ledenadministrateur in te werken.

penningm@vvnk.nl en tel. 020-6005403.

VORMGEVER/OPMAKER VOOR *ROND 1900* GEZOCHT

Coronabeperkingen of niet, ons blad is steeds op tijd verschenen. Dat heeft mede gekund omdat Eef de Hilster de vormgeving en opmaak heeft verzorgd. Dat heeft hij vanaf het begin van de *Rond 1900* jarenlang met hart en ziel gedaan. Enkele jaren geleden heeft hij al aangegeven dat hij graag wordt opgevolgd. Een oproep in dit blad

heeft echter geen reacties opgeleverd. Een herhaalde oproep in 2017 (!) evenmin. Maar nu houdt hij er dit jaar echt mee op. Heel jammer natuurlijk, maar we zijn hem alleen maar heel dankbaar voor zijn enorme inzet. Hulde aan Eef! We luiden je nog officieel uit!

Wat houdt het werk in? We laten Eef de Hilster graag zelf aan het woord: 'De *Rond 1900* wordt opgemaakt met het programma InDesign. Hiervoor is een A5-sjabloon (template) met opmaakprofielen voor de tekst, koppen, bijschriften, enz. beschikbaar. De karakteristieke vormgeving met het opvallende kleurgebruik heb ik al eerder gemaakt en die kan dus worden voortgezet. De door de tekstredacteur Christine van Marle aangeleverde teksten controleer ik eerst en ik maak de tentoonstellingsagenda uniform op. Daarna worden de aangeleverde afbeeldingen met Photoshop omgezet naar het voor het drukproces vereiste kleurmodel en resolutie. Als de artikelen geplaatst zijn moet het blad altijd een veelvoud van vier pagina's hebben. Na correctie door de tekstredacteur lever ik het pdf-bestand in de vereiste kwaliteit online aan bij de drukker en de VVNK-webmaster.

De Rond 1900 verschijnt vier à vijf keer per jaar. De benodigde tijd voor het opmaken is per nummer 12 tot 16 uur.

Het door mij gebruikte Engelstalige InDesign/Photoshop/Illustrator pakket zal geïnstalleerd kunnen worden door mijn opvolger. Gebruik van een ander pakket is ook mogelijk. Uiteraard ben ik bereid om mijn opvolger in te werken. Voor iemand die redelijk met een computer overweg kan is het opmaken volgens mij goed te doen. Het was ook niet mijn vak! Voor meer informatie: e.de.hilster@hccnet.nl / 0299-432522' aldus Eef.

HET KUNSTENAARSPAD VAN MIJN OPA EDZARD KONING

Elizabeth Yates-Koning

Als kind ben ik opgegroeid in Engeland. Daar was ik omringd door schilderijen die mijn Nederlandse grootvader Edzard Willem Koning (1869-1954) heeft gemaakt. Ik zag en voelde in elk kunstwerk een verhaal. Zo droomde ik weg naar een andere plek en een andere tijd.

Begin van deze eeuw reisde ik door Nederland om de sporen van mijn opa te volgen. Ik fietste door de vlakke agrarische landschappen van het Noorden, de zandheuvels en bossen van de Veluwe, langs de sierlijke rivierlandschappen van de IJssel en langs de voormalige Zuiderzee. Ook reisde ik met de Thalys naar Parijs, om er te slenteren door Montmartre, langs de chique Avenue des Champs-Élysées en de sfeervolle Seine, en in de Jardin du Luxembourg.

Mijn reizen brachten mij in contact met wandelaars, mensen uit de boerenbevolking en met conservatoren van musea en archieven. Ieder contact voegde meer kleur en meer details toe aan opa's schilderkunst. Ik ging er ook steeds meer van begrijpen.

In het rustige dorpje Wedde in de Gemeente Westerwolde, in het noordoosten van de provincie Groningen, heeft Edzard de *Burcht te Wedde* geschilderd (afb. 1). Een romantisch middeleeuws kasteel waar de ouderlijke, omvangrijke familie Koning in de 19e eeuw woonde. Edzards vader is daar geboren in een poëtische omgeving, waar veel werd gestudeerd en waar tekenen en schilderen werden gekoesterd. Cultuurontwikkeling hoorde bij je opvoeding. In die familie maakte je echter carrière dankzij een rechtenstudie. Maar Edzard kiest evenals zijn broer Arnold voor een ander pad, voor een carrière in de Kunst. Kijkend naar het rustige, nostalgische schilderij *Burcht te Wedde* zie ik een eerbetoon aan de plek waar Edzards inspiratie als kunstenaar is ontstaan. Gedurende zijn leven trekt hij meerdere malen door het Noorden van Nederland om het karakteristieke landschap en de cultuur in kleurrijke impressies vast te leggen.

Als student op de Academie van Beeldende Kunsten in Den Haag gaat Edzard samen

Afb. 1. Edzard Koning, Burcht te Wedde, olieverf op doek, 30 x 40 cm, ca. 1890.

Afb. 2. Edzard Koning, Augustus expeditie, zwart krijt en inkt, 24 x 32 cm, 1888.

met vrienden op stap met ezel, canvas en schildersgereedschap. Naar buiten, de natuur tegemoet. Buiten schilderen – en plein air – willen ze. Zoals alle impressionisten van de Haagse School waren zij onvervalste romantici die geloofden in een bezielde natuur. Hier laat Edzard het dynamische leven zien, ook de humor en de passie van deze jonge kunstenaars (afb. 2).

In 1892, aangetrokken door allerlei kunst-bewegingen, reist Edzard naar Frankrijk. In de tableaus uit Parijs beleef ik Edzards impressies van de sfeervolle Seine en de parken, en van de drukte van de bruisende hoofdstad aan het eind van de 19e eeuw. Ik stel me voor dat ik aan de Avenue des Champs-Élysées in een café zit met een kop koffie, terwijl de paarden langs draven met de koetsen vol chique passagiers, richting de Arc de Triomphe (afb. 3).

Terug in Nederland trekt Edzard naar De Steeg, een dorpje langs de IJssel. Hij tekent op steen nauwkeurige studies van de flora en fauna; hij ontwikkelt de techniek van lithografie. Bij het zien van deze litho's beleef ik zijn liefde voor elk detail van blad en bloem, pad en paddenstoel (afb. 4).

Afb. 3. Edzard Koning, Arc de Triomphe Parijs, olieverf op doek, 30 x 40 cm, 1892.

Afb. 4. Edzard Koning, October, De Steeg, litho groene druk, 26 x 35 cm, 1898.

Afb. 5. Edzard Koning, Boerenvrouw, Nunspeet, olieverf op doek, 100 x 64 cm, 1904. Coll. Noord-Veluws Museum, Nunspeet.

Daarna nestelt Edzard zich met zijn vrouw Alberdina Tonckens en twee dochters in het stille dorp Nunspeet. Hier legt hij het leven van de boerenbevolking vast. Zijn portretten tonen respect en waardering voor het harde werk en de eenvoudige levensstijl van de landarbeiders (afb. 5).

Vanuit Nunspeet, en later in zijn leven vanuit Voorthuizen, toont Edzard zijn liefde voor de schitterende boomrijke omgeving van de Veluwe in een ruime collectie van litho's, gekleurd krijt, aquarel en olieverf.

Het is een buitengewone ervaring dat ik meerdere van deze aquarellen die Edzard voor de plaatjes van de Verkade-albums heeft gemaakt ter plekke heb kunnen herkennen. Er blijkt in een eeuw soms weinig veranderd. De ruïne van Slot Nijenbeek staat nog steeds als een historisch baken aan een meander van de IJssel, met de eeuwenoude kerktoren van Zutphen op de achtergrond. In de geschiedenis is dit slot meerdere keren getuige geweest van strijd en oorlog. In deze aquarel van Edzard uit 1916 overheerst de vredigheid: toen en nu een rustige en pittoreske omgeving, een hoogtepunt langs de rivier (afb. 6).

Edzard maakt liefdevolle studies van zijn twee dochters, zoals wij nu foto's maken van ons familieleven. De meisjes zijn aan het spelen, werken, tekenen enzovoort. Af en toe wordt het een uitgewerkt portret, zoals bij de oudste dochter Marie, 22 jaar, ontspannen en bedachtzaam in een wit met rood gestreepte jurk (afb. 7).

Afb. 6. Edzard Koning, Het Slot Nijenbeek, ontwerp albumplaatje nr. 64 (h 4,2 x 7,8 cm) voor Verkade-album 'De IJsel', aquarel, 7 x 12 cm, 1916. Zaans Museum, Zaanstad.

Marie Koning (door familie tante Mies genoemd) zorgde voor de collectie kunstwerken van haar vader na zijn overlijden in 1954. Door nauw samen te werken met familieleden van andere kunstenaars werkte ze mee aan het tot stand brengen van de Stichting Schone Kunsten rond 1900 in 1964. Jarenlang hebben die familieleden moeten strijden en onderhandelen voor erkenning. En samen hebben ze gezocht naar onderdak en expositiemogelijkheden voor hun gezamenlijke, aanzienlijke en buitengewone SSK-collectie. Totdat deze collectie onder de bezielende begeleiding van Jan Jaap Heij uiteindelijk thuis kwam bij het Drents Museum te Assen. Zo is de basis gelegd voor onze Vereniging Vrienden Nieuwe Kunst 1900.

De kunstwerken uit mijn jeugd hebben door mijn omzwervingen en zoektochten in Nederland een diepere dimensie gekregen. Dankzij meerdere kleurrijke ervaringen, alledaagse avonturen en menselijke contacten heb ik het land, de cultuur en de taal van Nederland leren kennen en met hart en ziel leren waarderen.

Afb. 7. Edzard Koning, Portret dochter Marie Koning, Amersfoort, olieverf op doek, h 100 x b 74 cm, 1922.

Literatuur

Elizabeth Yates-Koning (redactie: Jan Jaap Heij en Priscilla van Leeuwen), *Konings Kunst van Parijs tot de Veluwe - Leven en werk van de broers Edzard (1869-1954) en Arnold Koning (1860-1945)*, Koninklijke BDU Uitgevers, Schaffelaar reeks 45, 2008.

NIEUWE KUNSTENAARS-MONOGRAFIEËN

Emilia (Emilie) Maria Francisca van Kerckhoff
(Zwolle 1867 - 1960 Blaricum)
Grafisch ontwerper, illustrator, tekenaar, aquarellist, schrijver

Marthe Kes

Emilia Maria Francisca (Emilie) van Kerckhoff werd op 26 januari 1867 in Zwolle geboren als zesde van zeven kinderen. (afb. 1) Het gezin behoorde tot de gegoede burgerij: Van Kerckhoff genoot een opvoeding waarin kunst en cultuur een voorname rol speelden en haar vader was rechter in Arnhem.[1] Op haar achttiende ging Van Kerckhoff naar Den Haag, waar ze tussen 1885-1891 leerling aan de Academie van Beeldende Kunsten was.

Na haar opleiding was Van Kerckhoff actief als naaldkunstenares en ontwierp ze ex libris en boekomslagen, zoals die voor *Afgoden* van Anna Ekker in 1897. (afb. 2) Ze exposeerde op de *Nationale Tentoonstelling van Vrouwenarbeid* in 1898 in Den Haag met drie boekbanden, geborduurde kussens, een paneel voor een haardscherm en een ontwerp voor een schoorsteenkleed. Van Kerckhoff

Afb. 1. Jan Veth, Portret van Emilie van Kerckhoff, 1900, potlood, zwart en rood krijt, witte dekverf, 603mm × 467mm, Rijksmuseum.

Afb. 2. Afgoden door Anna Ekker, boekband ontworpen door Emilie van Kerckhoff, 1897, linnen, karton en papier, Drents Museum.

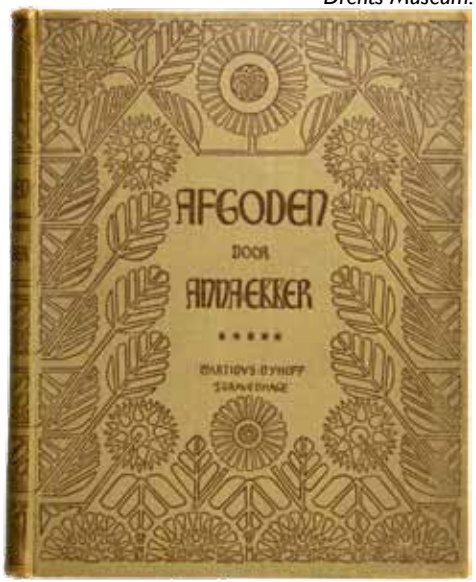

verkocht haar boekbanden in Den Haag bij *De Wekker*, een door vrouwen opgerichte winkel voor huisarbeid en reformkleding.[2] Ook was ze direct na oprichting in 1900 als sierkunstenares kort aan het 't Binnenhuis verbonden. In deze periode leerde Van Kerckhoff haar levensgezellin kennen, de beeldhouwer Saar de Swart. Ze namen in mei 1898 hun intrek in villa 'De Hoeve' in kunstenaarsdorp Laren en ontvingen daar prominente schrijvers, componisten en kunstenaarsvrienden zoals Alphons en Elsa Diepenbrock, Gustav Mahler en Lodewijk van Deyssel. Het echtpaar Singer en Henriette Roland Holst waren buren.

In de jaren die volgden was Van Kerckhoff vooral actief als schrijver: ze was vanaf 1906 betrokken bij de eerste jaargangen van het tijdschrift *De vrouw en haar huis* en publiceerde vanaf 1909 meermaals in *Elsevier's Geïllustreerd Maandschrift* over musea en dans- en volkskunst[3]. Daarnaast was Van Kerckhoff actief bij de Hilversumsche Kunstkring en ontwierp ze in 1907-1908 dameskleding.[4]

Van Kerckhoff reisde in 1910-1911 naar Nederlands-Indië en maakte daar aquarellen en tekeningen van de inwoners, flora en fauna (afb. 3-5). Na terugkomst verwerkte Van Kerckhoff haar reiservaring in woord en beeld in het boek *Java. Beelden van volksleven en bedrijf* (1912).[5] Mogelijk werd ze naar aanleiding van haar reis en boek gevraagd als lid van de sub-commissie Koloniën van de tentoonstelling *De Vrouw 1813-1913*. Deze tentoonstelling werd door de vrouwenbeweging georganiseerd en toonde de vooruitgang van de positie van de Nederlandse vrouw in de afgelopen honderd jaar. Van Kerckhoff zond ook werk in voor de afdeling beeldende kunst.

Afb. 3. Emilie van Kerckhoff, Danseressen aan het hof van de Sultan van Jogjakarta, Java, pentekening met waterverf, 314 x 255 mm, Singer Laren.

Afb. 4. Emilie van Kerckhoff, Orchideeën, potloodtekening met waterverf, 238 x 318 mm, Singer Laren.

Afb. 5. Emilie van Kerckhoff, Balinees meisje (Gusti Madara - Legong Meisje), potloodtekening, 324 x 213 mm, Singer Laren.

Afb. 6. Emilie van Kerckhoff, De Wilde Zwanen, 1913, borduursel, 65 x 46 cm, Singer Laren.

In 1914 vertrok Van Kerckhoff naar Rome en vier jaar later vestigde ze zich op Capri, waar ze in het dorp Anacapri de villa 'Casa Surya' liet bouwen.[6] Na een rondreis op het Italiaanse vasteland publiceerde Van Kerckhoff in 1923 haar tweede boek, *Oud-Italiaansche villa's, tuinen en parken*. Reislust bracht Van Kerckhoff in de jaren die volgden buiten Europa: ze keerde terug naar Nederlands-Indië en bezocht Egypte, India, Sri Lanka, Nepal, Bhutan en Maleisië. Tijdens deze reizen legde Van Kerckhoff haar indrukken vast in schetsboekjes en reisdagboeken, die zich tegenwoordig in de collectie van het Nationaal Museum van Wereldculturen bevinden.

In 1954 verhuisde Van Kerckhoff terug naar Nederland en nam ze haar intrek in een rusthuis in Blaricum. Op initiatief van haar oude buurvrouw Anna Singer werd Van Kerckhoff in 1957 ter ere van haar negentigste verjaardag een solotentoonstelling in Hotel Hamdorff in Laren aangeboden.[7] Uit de nalatenschap van Anna Singer bevinden zich nog 15 werken van Van Kerckhoff in de collectie Singer Laren, waaronder het borduursel *De Wilde Zwanen,* dat ze in 1913 voor de gelijknamige villa van het echtpaar Singer maakte. (afb. 6) Van Kerckhoff overleed op 24 oktober 1960 op 93-jarige leeftijd.

Noten

[1] Jaap Versteegh, "Pruikeling' op reis. Emilie Kerckhoff, illustratrice, grafisch ontwerpster en schrijfster', in: *De Boekenwereld. Magische Miniaturen*, jaargang 34 nummer 1 2018, pp. 52-55, p. 52.

[2] 'Haagsche Kroniek. Huisarbeid en Reformkleeding', in: *Algemeen Handelsblad*, 21 mei 1899.

[3] Marjan Groot, *Vrouwen in de Vormgeving,* Rotterdam 2007, pp. 36.

[4] Ton van Kalmthout, *Muzentempels. Multidisciplinaire kunstkringen in Nederland tussen 1880 en 1914,* Hilversum 1998, p. 158; Groot 2007, p. 496.

[5] Dit boek werd in 1920 opgenomen in *Tentoonstelling van oude en nieuwe boekkunst in de Nederlanden* in het Gemeentemuseum in Den Haag en het Stedelijk Museum te Amsterdam.

[6] De Swart kwam rond 1922 ook naar Capri en verbleef de eerste paar jaar in een pension in het dorp Anacapri. In 1927 liet Van Kerckhoff in de tuin een atelierwoning voor De Swart bouwen, waar zij tot haar dood in 1951 woonde. Jaap Versteegh schreef over de relatie van Van Kerckhoff en De Swart in: Jaap Versteegh, 'De karmische band tussen Emilie van Kerckhoff en Sara de Swart', in: *Tijdschrift voor biografie,* najaar 2015 jaargang 4 nr. 3 pp. 14-22.

[7] Versteegh 2018, p. 55.

Tine Baanders (Amsterdam 1890 – 1971 Maarssen) Grafische vormgeving

Marieke Maathuis

"Ik wist wel dat er in jou een kunstenaar of liever een kunstenares verborgen was", schrijft broer Bertus in 1906 aan zijn dan 17-jarige zus Tine Baanders. Tine heeft op dat moment juist een zilveren medaille gewonnen tijdens de jaarlijkse tentoonstelling van haar opleiding aan de Kunstnijverheidsschool Quellinus in Amsterdam. Opgroeiend in een kunstlievende architectenfamilie wordt Tine van jongs af aan gestimuleerd om zich

Afb. 1. Tine Baanders (rechten onbekend).

Afb. 2. Tine Baanders (ontwerp), Winternummer De vrouw en haar huis (1924). Drents Museum.

artistiek te ontwikkelen – en met resultaat: Tine Baanders kan gerekend worden tot de voorhoede van de grafische vormgeving ten tijde van het Interbellum. Ze is werkzaam in een periode waarin emancipatie van vrouwen zich ontwikkelt en feministische verenigingen ontstaan. Deze verschillende bewegingen zijn een katalysator voor haar werk.

Martina ('Tine') Baanders (afb. 1) wordt op 4 augustus 1890 geboren als jongste dochter in een gezin van acht kinderen. Haar vader, Hermanus Hendrikus Baanders, is werkzaam als architect en twee van haar broers, Herman en Jan, zullen hem later in deze richting volgen. Na het afronden van de eerdergenoemde opleiding aan de Quellinusschool, volgt Tine verscheidene cursussen. Zo volgt ze een tekencursus bij de kunstenaar Georg Rueter (1875-1966) en neemt ze lessen in boekbinden aan de Dagteeken- en Kunstambachtsschool voor Meisjes. Samen met vriendin Cateau Berlage (1889-1976) volgt ze in Zürich eveneens een cursus boekbinden. In deze stad werkt ze in 1911-1912 een korte periode bij Graphische Anstalt J.E. Wolfensberger.

Feminisme & emancipatie

In de zomer van 1912 keert Baanders terug naar Nederland en van 1913-1917 studeert ze aan de Rijksakademie te Amsterdam. In 1913 neemt ze voor het eerst zelfstandig deel aan een tentoonstelling: *De Vrouw 1813-1913* te Amsterdam. Hier toont ze batikwerk en drie boeken waarvoor ze het bindwerk maakte. Blijkbaar wil ze zich via deze tentoonstelling profileren. Bewust van de positie van de vrouw en ten tijde van de beginnende emancipatie van de vrouw in de toegepaste kunst, profileert Baanders zich gedurende haar leven meermaals met deze idealen, door middel van tentoonstellingen en opdrachten. Een voorbeeld is het herdenkingsalbum voor Aletta Jacobs (1854-1929) dat ze in 1919 ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de Vereeniging voor Vrouwkiesrecht ontwerpt. In 1924 wordt het winternummer van *De vrouw en haar huis* voorzien van een door Baanders ontworpen omslag (afb. 2).

Netwerk & opdrachten

Opdrachten krijgt Baanders via verschillende wegen. Bijvoorbeeld via haar familienetwerk – de opdracht voor de plafondschildering van het door haar broer ontworpen gemeenschapshuis van Tuindorp Heijplaat in Rotterdam – , maar ook via haar eigen netwerk dat ze weet op te bouwen met haar charmante, opgewekte persoonlijkheid en altijd positieve instelling.

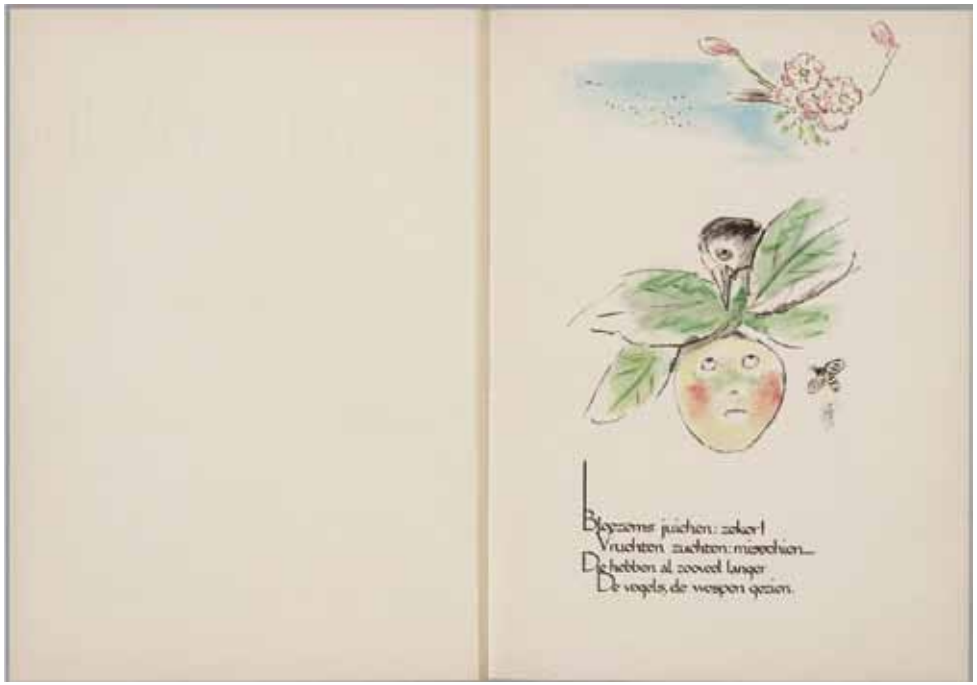

Afb. 3. Tine Baanders (sierschrift), Lizzy Ansingh (versjes), Nelly Bodenheim (illustraties), 'n Vruchtenmandje, Amsterdam (De Spieghel) 1927.

In 1917 wordt ze lid van de V.A.N.K., waar ze actief deelneemt aan (feest-)commissies. Via de V.A.N.K. is het ook mogelijk om aan opdrachten te komen en om deel te nemen aan tentoonstellingen. Baanders is bevriend met Tine van Klooster en Koos Schregardus, leidsters van uitgeverij De Spieghel, voor wiens uitgaven ze soms, in samenwerking met kunstenares Lizzy Ansingh en illustratrice Nelly Bodenheim, opdrachten uitvoert (afb. 3). Gedurende haar leven ontwerpt Baanders ten minste 60 boekbanden en bijbehorende stofomslagen voor grote uitgeverijen, zoals Elsevier, Van Holkema & Warendorf en de Wereldbibliotheek.

Tentoonstellingen

Baanders neemt deel aan verschillende tentoonstellingen, soms via de V.A.N.K., bijvoorbeeld de *Panama California Pacific International Exhibition* in 1915. Als zelfstandig ontwerpster neemt Baanders in 1918 deel aan de tentoonstelling *Ambachts-, Nijverheids- en Volkskunst* in Rotterdam. Hier presenteert ze een perkamenten boekband. Tentoonstellingen van decoratieve kunst in Haarlem (1919) en Parijs (1925) volgen. Vanaf 1919 combineert ze haar baan als zelfstandig ontwerper met een baan als docent boekbinden aan de Dagteeken- en Kunstambachtschool voor Meisjes te Amsterdam. In 1921 ontwerpt ze de affiche

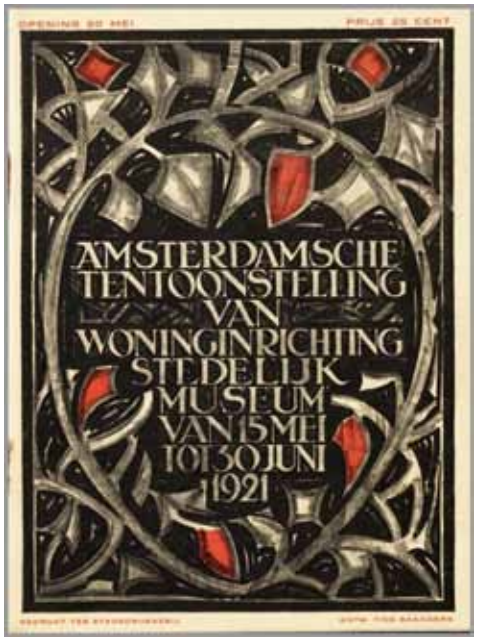

Afb. 4. Tine Baanders,
Affiche voor de Amsterdamse tentoonstelling van woninginrichting in het Stedelijk Museum 1921, 1921.
Stedelijk Museum Amsterdam.

voor de Amsterdamsche Tentoonstelling voor Woninginrichting in het Stedelijk Museum (afb. 4). In deze periode ontwikkelt Baanders een herkenbare, eigen stijl die verwant is aan de Amsterdamse School. Voor het maandblad *Wendingen*, gelieerd aan de Amsterdamse School, ontwerpt ze als enige vrouw viermaal de omslag (afb. 5).

Vanaf 1939 woont Baanders in huis Vrede-Rust in Baambrugge. Tijdens de oorlog biedt de buitenplaats plaats aan onderduikers, onder wie de kunstenaar Else Berg (1877-1942). Na de oorlog richt Baanders zich vooral op het lesgeven. Opdrachten van uitgevers nemen af: er is minder belangstelling voor boekbanden. Baanders overlijdt in 1971 in een verpleeghuis te Maarssen. Haar werk bevindt zich nu onder meer in de collecties van het Drents Museum, de Universiteit van Amsterdam, het Stedelijk Museum en Museum Het Schip.

Literatuur

Marjan Groot, *Vrouwen in de vormgeving 1880-1940*, Rotterdam 2007.
Helen Metzelaar, "Ferm, kloek & eerlijk': Tine Baanders, grafisch vormgever uit de Amsterdamse School', De Boekenwereld 31 (2015), 46-51.

Elders in dit nummer staat een boekbespreking over Architectenbureau Baanders van haar vader en broers.

Afb. 5. Tine Baanders,
Omslag voor Wendingen
'M. de Klerk uitgevoerde bouwwerken', Wendingen 6 (1924), nr. 9/10.
Drents Museum.

KORTE BERICHTEN

Glassymposium GLAS2022

Het Rijksmuseum Amsterdam organiseert in het kader van het **UN International Year Of Glass 2022** op vrijdag 25 maart a.s. het symposium GLAS2022.

Vanuit verschillende disciplines wordt naar hetzelfde materiaal glas gekeken. Van archeologie tot design, en van glasblazer tot natuurkundige. Het symposium staat open voor onze VVNK-leden, maar gaat niet specifiek over 'onze' periode 1880-1940. Het wordt wel een symposium vol inspirerende lezingen, discussies én een bezoek aan de collectie. Het tijdschrift Vormen uit Vuur fungeert als de symposiumbundel.

Met onder andere:

1. Liesbeth Janssen (TU Eindhoven), de fysica van glasvorming
2. Roosmarijn van Beemen (atelier Van Beemen), Gert Bullée en Hélène Besançon (Nationaal Glasmuseum), Gegoten of geperst? Glastegels van Hildo Krop (zie daarover het artikel van Eddy Engelsman in *Rond 1900* 2020-4.pdf (vvnk.nl))
3. Guus Verhaar (Rijksmuseum, Corning Museum of Glass, University of Texas at Dallas, Technische Universiteit Delft), Glasziekte in hol glas: een kwestie van de lange adem
4. Interview met ontwerper Bas van Beek over de glasontwerpen van Frank Lloyd Wright, interviewer – Jan de Bruijn (Kunstmuseum Den Haag en VVNK-bestuurslid)
5. Job Meihuizen (Design Academy), Marc Barreda (zelfstandig glasblazer) en Jens Pfeiffer (Rietveld Academie), Discussie over de toekomst van glas in Nederland, moderator Geertje Jacobs (Nationaal Glasmuseum)

GLAS2022 komt tot stand i.s.m. Museum Boijmans Van Beuningen, Allard Pierson, Nationaal Glasmuseum, Marc Barreda, De Nederlandse Vereniging van Vrienden van Ceramiek en Glas (Vormen uit Vuur), Kunstmuseum Den Haag, Atelier van Beemen, en Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed.

Voor deelname, zie de website:
www.rijksmuseum.nl/glassymposium

Oproep van Museum Het Schip voor de komende tentoonstelling Indonesië en de Amsterdamse School

Het Schip is druk bezig met de voorbereiding voor een tentoonstelling over de Indonesische invloeden op de Amsterdamse School beweging.

Op de vernieuwers van de Nieuwe Kunst en de Amsterdamse School-beweging – onder wie W.O.J. Nieuwenkamp, Carel Lion Cachet, Hendrik Petrus Berlage,

Afb. 1. De Borobodur: een 9e eeuws Hindoe-Boeddhistische tempelcomplex nabij Jokjakarta. Bovenop staan stupa's, grafmonumenten voor de Boeddha.
KITLV 1401255.

Chris Lebeau, Michel de Klerk, Joan van der Meij, Piet Kramer, Louis Bogtman, Cornelis Blaauw, Hendrik van den Eijnde en Hildo Krop – maakten de culturen uit Indonesië een diepe indruk. Vooral de volksarchitectuur, de kunstnijverheid en de tempelcomplexen werden gretig door hen bestudeerd. Zij vonden daarin een voor hen nieuwe vormentaal, die hen inspireerde en beïnvloedde. Als je goed kijkt, kan je dat terugzien in hun werk. De koloniale relatie tussen Nederland en Indonesië en de Indonesische inspiratie op de Amsterdamse School vormt een fundamenteel onderdeel van het verhaal, maar is tot op heden onderbelicht gebleven. Onze expositie vertelt dat verhaal in een prikkelende expositie. Wij zijn opzoek naar kunstenaars en architecten die in de periode van de Amsterdamse School (ca. 1910-1935) in Indonesië zijn geweest of door de archipel beïnvloed zijn.

Bent u een nazaat, heeft u meer kennis over deze Indonesische beïnvloeding van de Nieuwe Kunst en de Amsterdamse School, dan spreken wij u daarom graag. U kunt mailen naar Melle van Maanen, info@hetschip.nl

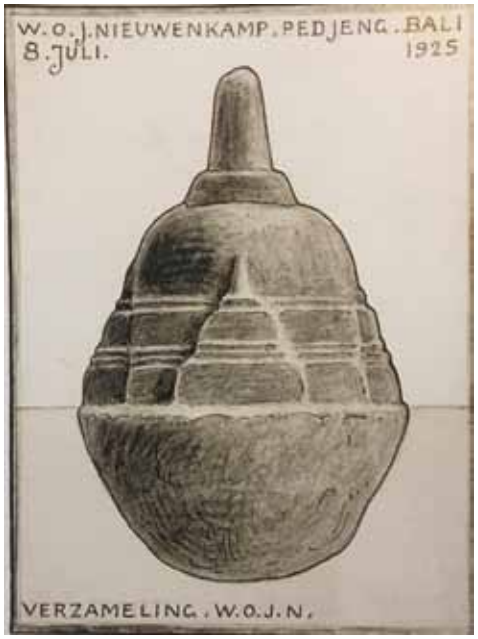

Afb. 2. Tekening van een Balinese stupa door W.O.J. Nieuwenkamp, 1925.
Uit: W.O.J Nieuwenkamp: First European Artist in Bali door Bruce Carpenter.

Afb. 3. Raam in stupavorm in het Tweede Blok van Michel de Klerk in Amsterdam, 1914.
Gert-Jan Lobbes voor platform Wendingen.

UITGELICHT

In Uitgelicht wordt een bijzonder stuk uit een museumcollectie in de aandacht geplaatst. Dit keer door Maartje Brattinga, conservator glas bij het Rijksmuseum.

Een zeldzame bloemvaas van Lebeau

De vrolijke drinker. Het Melkmeisje. De Nachtwacht. Wie aan het Rijksmuseum denkt, denkt aan 17de-eeuwse schilderkunst. Minder bekend is dat het museum ook een imposante glascollectie heeft die loopt van de Middeleeuwen tot en met de twintigste eeuw. In alle afdelingen gaat het glas een interactie aan met andere toegepaste kunst, historische objecten en beeldende kunst.

De twintigste eeuw bevindt zich in twee afdelingen op de bovenste verdieping van het museum. De oostelijke zaal behandelt de periode vanaf het einde van de Tweede Wereldoorlog, de westelijke zaal bespreekt de eerste helft van de eeuw. In deze zaal bevindt zich een glasobject met een sterk industriële uitstraling: een bloemvaas van Chris Lebeau (1878-1945) (afb. 1) dat het Rijksmuseum recent in bruikleen heeft gekregen.

Glasontwerpen van Lebeau

Lebeau was al vroeg in zijn carrière bezig met glas. Op 23-jarige leeftijd tekende hij zijn eerste ontwerp voor een drinkservies. In de jaren twintig werd hij door Philips gevraagd om het glasafval van de gloeilampenfabricage te 'recyclen' naar nieuwe ontwerpen. Het bleef beide keren bij ontwerpen op papier. Pas toen Lebeau op de begrafenis van Karel de Bazel in 1923 de directeur van de Glasfabriek Leerdam, P.M. Cochius, ontmoette, kreeg hij de mogelijkheid zijn ideeën voor glas te verwerkelijken.

Afb. 1. Chris Lebeau, Bloemvaas KO 734, Glasfabriek Leerdam, ca. 1924-25.
Collectie Rijksmuseum, particuliere bruikleen.

De ontmoeting resulteerde in een serie bloemvazen voor de Glasfabriek in 1924, een jaar later begon Lebeau ook met het maken van Unica. Maar al snel ontstond een conflict met A.D. Copier over het gebruik van de craquelé-techniek en het vermeend kopiëren van vormen. De samenwerking met Leerdam stopte en Lebeau liet zijn Unica voortaan bij L. Moser und Sohne in Bohemen uitvoeren. In drie periodes creëerde hij daar in nauwe samenwerking met de glasblazers een groot aantal glasobjecten, uiteenlopend

in vorm en decoratie. In de collectie van het Rijksmuseum bevinden zich twee van dergelijke Moser Unica, een schaal en een vaas met wit tincraquelé uit respectievelijk 1927 en 1929, momenteel niet op zaal te zien.

Volstrekt ongewone bloemvazen

Terug naar de 'industriële' vaas van Lebeau. Dit object maakt onderdeel uit van het 'vormglas' van Lebeau, de serie bloemvazen die hij in 1924 voor de Glasfabriek ontwierp. In deze serie van meer dan twintig vazen duwt Lebeau het glas alle kanten op, resulterend in zeer uitgesproken vormen. Hoekig. Grillig. Eigenzinnig. Zeer modern. Lebeau gebruikte houten mallen

Afb. 2. Toestel van Kipp.

(vormen) om het glas in de gewenste vorm te krijgen en noemde de serie daarom 'vormglas'. Sommige vazen zijn ontwerpen uit één stuk, andere objecten hebben een apart voetstuk.

Karel Wasch, directiesecretaris van de Glasfabriek Leerdam, schreef erover in *Glas en Kristal* (tweede druk, 1927):

"In zijn werk treft allereerst het volstrekt-ongewone. Het is of hij er bewust naar streefde iets te geven, dat volkomen zou afwijken van de prestaties zijner onmiddellijke voorganger, daarbij geenszins het buitenissige versmadend."

Het zou het exemplaar in het Rijksmuseum kunnen zijn waar Wasch op doelt als hij een van Lebeau's objecten beschrijft dat *"(…) aan een Kipp's toestel herinnert (…)"*. Een toestel van Kipp (afb. 2) werd gebruikt in een laboratorium om gas op te wekken en bestaat, net als het object van Lebeau, uit drie kamers.

Het glazen object van Lebeau was weliswaar uitzonderlijk van vorm, maar toch zeker bedoeld als bloemvaas. Met deze serie zocht Lebeau naar vormen waarin verschillende soorten bloemen, of takken (met bloesem of katjes), tot hun volle recht zouden komen. De bladeren moesten niet in de verdrukking raken en de vorm van de vaas kon de lange stelen van bloemen (zoals die van een lelie) juist een bijzonder effect geven. Het is niet duidelijk voor welk type bloem deze vaas was bedoeld, maar een bloemsoort met een lange, niet al te dikke, steel, ligt voor de hand.

Een uniek serieobject

In de verkoopcatalogus van Leerdam uit 1927 werd per ontwerp aangegeven in welke kleur het moest worden uitgevoerd. In het geval van deze vaas (KO734) is dat paars (afb. 3). Toch is het exemplaar dat in het Rijksmuseum staat transparant. Voor

Afb. 3. Catalogus Glasfabriek Leerdam, 1927
Collectie Nationaal Glasmuseum.

zover ik heb kunnen nagaan is er geen paars exemplaar bekend. Sterker nog, ik ben geen tweede vaas van dit model tegengekomen, noch transparant, noch in een andere kleur. Mochten er lezers zijn die een exemplaar kennen, dan verneem ik dat graag.

Deze zeldzaamheid is opmerkelijk, want het gaat hier om een serieproduct. Was het uiterlijk van de vaas wellicht te buitenissig voor de smaak van het publiek? Dat zou kunnen, maar van de andere vazen, ook die met uitzonderlijke vormen, zijn wel meerdere exemplaren bekend. Een andere reden voor de zeldzaamheid zou kunnen zijn dat dit exemplaar zeer moeilijk te blazen was. De vorm met diepe insnoeringen zorgde ervoor dat het uitermate lastig was om dit object te maken.

De meeste exemplaren van het vormglas van Lebeau zijn gemerkt met het etsmerk van Lebeau. Dit object niet. Het zou dus kunnen dat het hier om een proefstuk gaat. Houten mallen werden doorgaans eerst een aantal keer 'ingeblazen' met transparant glas alvorens over te gaan op het duurdere gekleurde glas. Mogelijk is de bijzondere vaas op deze wijze ontstaan en zijn er vanwege het lastige maakproces niet meerdere exemplaren gemaakt.

Gelukkig staat de vaas nu in het Rijksmuseum op zaal (afb. 4), om bewonderd te worden door iedereen die vanaf de 17de-eeuwse schilderkunst de trap naar boven weet te vinden.

Afb. 4. Zaal 3.2, Rijksmuseum Amsterdam.

KUNST BIJ HUIS

In 'Kunst bij huis' vertellen leden over een kunstvoorwerp in hun bezit, waarmee zij een bijzondere band hebben, of waar een persoonlijk verhaal aan vastzit. Wij kijken uit naar nieuwe inzendingen voor deze rubriek. De lengte van een inzending is maximaal 400 woorden en 1 of 2 afbeeldingen. Graag inzenden naar redactie@vvnk.nl. Vooraf overleg is wenselijk.

Een penning van Antoon Molkenboer

Jac. H. Bakkum

Om na mijn pensionering niet in het voorspelde zwarte gat te vallen, verdiepte ik me in de Art Nouveau.

In de door het Drents Museum uitgegeven monografieën kwam W.B.G. Molkenboer als directeur van de Rijksnormaalschool voor Teekenleraren in Amsterdam naar voren.

Met de ontdekking, dat een studiegenoot van mijn vrouw met dezelfde naam een verre achternicht van hem was, en twee van zijn zonen, Antoon (1872-1960) en Theo (1871-1920), een plaats in de SSK-collectie hadden, herinnerde ik me, dat ik in 1950-1951 - als jong maatje op een gemeentehuisje in een Noord-Hollands dorp - Antoon eens naar mijn baas had begeleid. 'Mijn naam is Molkenboer en ik ben kunstenaar. Ik zou graag de burgemeester spreken' was de zin, waarmee hij zich bij de balie meldde.

Daarmee was mijn verdieping gepersonifieerd.

Met deze kunstenaar bezig zijnde groeide de wens ook een kunstwerk(je) van hem te bezitten. Ik had het geluk één van de twee door hem ontworpen penningen te kunnen verwerven: de *Nierstrasz-penning*.

De penning dateert uit 1913 en is gemaakt voor de *Hollandsche Stoomboot Maatschappij*. Zij werd door directeur Boudewijn Nierstrasz ingesteld als 'Bewijs van erkentelijkheid voor trouwe en bijzondere diensten aan de maatschappij

bewezen'. Dat is ook de tekst die op de achterkant van de penning staat.

De rederij onderhield lijndiensten naar Engeland, Schotland, later ook Ierland, IJsland, Faröer eilanden en Noord-Frankrijk.

De beeltenis aan de voorzijde van de penning geeft de god Mercurius weer, die, bukkend, een scheepje beschermend een zetje geeft. En dat met de wensen *WEL VAERT* en *HOU-ZEE*.

Het type van het scheepje is wat onduidelijk: Is het in lijn met het mediterrane thuisgebied van Mercurius een galei, of verwijzend naar het vaargebied van de maatschappij een drakkar van de Noormannen ? Of was het de bedoeling om beide symbolen samen te vatten.

De penning is geslagen in zilver en in brons, in 2 maten: 65 en 49 mm.

Mijn penning is 65 mm in zilver en gevat in een bronzen presse-papier. Helaas is daarom niet te zien of de achterzijde met de toekenningstekst ook geslagen is.

Mogelijk is zij bedoeld als presse-papier voor het directiebureau of als relatiegeschenk.

Als mijn blik m'n kleinood treft, zweven twee vragen door mijn brein:
- Is er een achterkant?
en
- Welk scheepstype is bedoeld?

Voor het werk van een symbolist mag dat wel zo blijven.

NIEUWE UITGAVEN

***De Haanstra's – Vier schilders uit één gezin*, door Peggie Breitbarth Waanders Uitgevers, 2021, 208 pag., rijk geïllustreerd, € 29,50. ISBN 9789462623903**

Vader Folkert Haanstra sr. (1884-1966) ontwikkelde zich vanaf de jaren dertig van de twintigste eeuw tot een bijzondere schilder. Ook drie van zijn zonen, Johan, Bert en Folkert jr. kozen voor het schildersvak. Bert (1916-1997) begon als schilder, koos in 1946 voor filmen en werd een bekende cineast/regisseur. Johan (1914-1991) en Folkert jr. (1920-1985) zochten ieder hun eigen weg in de schilderkunst. Er wordt uitvoerig stilgestaan bij hun oeuvre en leven aan de

hand van honderden kleurenreproducties en vele privé zwart-witfoto's. Een welkome en belangrijke aanvulling in de geschiedenis van de moderne schilderkunst in Nederland en een fascinerend boek over de kunstzinnige familie Haanstra.

***De schilders van de Zaan*, door Henk Heijnen**
Uitgeverij Wbooks i.s.m. Zaans Museum, 1 maart 2022, 240 pag., € 24,95.
ISBN 9789462584389
Boek in de serie over Nederlandse kunstenaarskolonies. Zie ook de andere boeken in Nieuwe uitgaven.

De Zaanstreek staat van oudsher bekend als een plek van harde werkers. Een bedrijvige wereld van huizen en fabrieken, molens en schepen met de Zaan als stromende snelweg.

Pablo Picasso, Drie Nederlandse vrouwen, 1905.

Juist hier kreeg de schilderkunst vanaf de negentiende eeuw een bijzonder podium. Tussen de molens, fabrieken, ondernemers, arbeiders en dominees vonden kunstenaars, ook buitenlandse, een eigen plek. Ze waardeerden de bedrijvigheid en de sfeer van de Zaanstreek. Zo schilderde Picasso er in 1905 vele vrouwen. De impressionist Claude Monet zag er 'huizen in alle kleuren' en 'molens bij honderden' en schreef verrukt dat hij hier zijn leven lang kon blijven schilderen. In de jaren die volgden brachten de Zaanse kunstenaars hun bijzondere streek in beeld. Sommigen verdiepten zich in de geschiedenis en legden de 'goeie ouwe tijd' vast, anderen ontwikkelden een persoonlijke stijl en gaven het levensgevoel van de streek weer. De Zaankanter staat bekend als nuchter en eigenzinnig. Achter die nuchterheid schuilt een grote trots en een onvoorwaardelijke liefde voor de streek. De schilders van de Zaan bewijzen het.

***De schilders van Limburg*, door Ad Himmelreich**
Uitgeverij Wbooks, verschijnt 5 april 2022, 240 pag., rijk geïllustreerd, € 24,95.
ISBN 9789462584273
Boek in de serie over Nederlandse kunstenaarskolonies. Zie ook de andere boeken in Nieuwe uitgaven.

Zuid-Limburg. Dat is voor velen glooiende heuvels, oude monumenten en katholieke folklore. Weinigen weten hoezeer dit gebied mede dankzij kunstenaars een eigen identiteit heeft opgebouwd. In dit boek wordt dit verhaal verteld tegen het licht van de jonge geschiedenis van de provincie.

De schilderkunst als autonome discipline kwam er pas laat tot bloei. Voor een deel arriveerde zij er met de schilders van de Haagse School. In de streek zelf waren kunstenaars veelal afhankelijk van

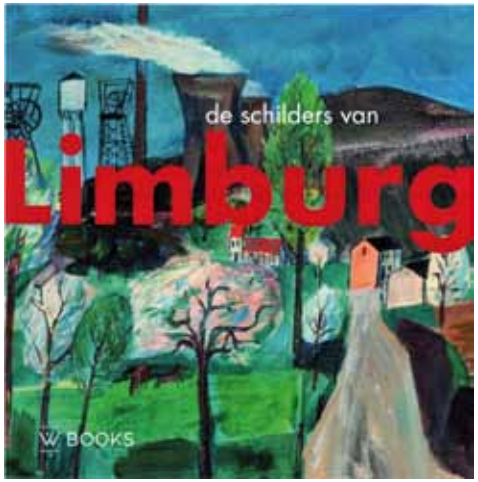

opdrachten door de kerk. Onder hen bevonden zich behalve beeldhouwers van niveau, ook glasschilders, die een eigen stijl ontwikkelden. Dit leidde tot spanningen met de kerkelijke autoriteiten, die tijdens de wederopbouwjaren hun greep op de samenleving verloren.

Het boek gaat ook over de schilderkunst van na de Tweede Wereldoorlog die dan een enorme vlucht neemt. Daarbij ontstaan controverses, tussen hen die zich op de internationale kunst richten en degenen die zich vooral richten op de eigen regio. De moderniteit, met het einde van de maakindustrie en de industrialisatie van het boerenbedrijf, zorgt tegelijk voor openheid en verlies van vertrouwde grond. *De schilders van Limburg* neemt de lezer mee in een voor velen onbekend verhaal, waarin kunst uit Limburg niet zo vreemd blijkt als het misschien op het eerste gezicht lijkt.

***Kunstzinnig vermaak in Amsterdam. Het panoramagebouw in de plantage, 1880-1935*, door Sylvia L. Alting van Geusau en Ester L.Wouthuysen**
Een uitgave van Amstelodamum en Virtùmedia, 240 pagina's, afbeeldingen in kleur en zwart-wit € 27,50.
ISBN 9789491141270

Al vroeg in de negentiende eeuw werden in Amsterdam panoramaschilderingen getoond en in 1880 opende in Amsterdam in de Plantagebuurt het eerste Panoramagebouw van Nederland. Toen de panorama-hype over was, raakte het in verval en werd het uiteindelijk, in 1936, gesloopt. De bouw- en sloopgeschiedenis

van het gebouw worden in dit boek beschreven. Verreweg de meeste van de honderden panorama's die door heel Europa op tournee gingen, zijn verloren gegaan. Dit boek brengt deze weer tot leven en een overzicht van alle in Amsterdam getoonde panorama's is als bijlage opgenomen. Het Panoramagebouw beschikte ook over een Kunstzaal, toen een belangrijk podium voor tentoonstellingen van eigentijdse kunst. Het complete tentoonstellingsprogramma van de Kunstzaal is door de auteurs gereconstrueerd, wat een prachtige dwarsdoorsnede oplevert van de Amsterdamse en Nederlandse kunstwereld rond 1900. Als kunstuiting had het panorama een twijfelachtig imago. Sommige kunstenaars keken erop neer, ze vonden het geen ware kunst en weigerden eraan mee te werken. Vincent van Gogh vond dat maar arrogant, want 'wat is gemakkelijker, aan een panorama te schilderen of te weigeren aan een panorama te schilderen. Wat is artistieker, iets te doen of iets niet te doen?' Antwoorden op zijn vragen vindt u in dit boek.

***Sluijters en de modernen – Collectie Nardinc*, door Roby Boes, Anne van Lienden, Jan Rudolphe de Lorm, Henk van Os en Caroline Roodenburg-Schadd**
Waanders Uitgevers, maart 2022, 192 pag., rijk geïllustreerd, € 24,95.
ISBN 9789462624184
Boek bij de gelijknamige tentoonstelling, 9 maart t/m 28 augustus 2022, Singer Laren, Laren.

Zie de tentoonstellingsagenda.

Jo Koster- van Hattem, Meisje met zonnehoed, olieverf op doek. 1911, 40x40 cm, Singer Museum, Coll. Nardinc.

BOEKBESPREKING

Architectenbureau Baanders - van jugendstil naar modernisme
Rudolf-Jan Baanders en Antoinette Baanders-Buisman; Michiel Kruidenier (eindred.), boekverzorging: bureau Paul Smeets bno.
Uitgeverij De Onderste Steen, 2021, 287 pagina's, € 26,95
ISBN 9789082215649
Afbeeldingen in het boek en bij dit artikel zijn afkomstig van de auteurs en het familiearchief Baanders, tenzij anders vermeld.

Over familielid Tine Baanders is elders in dit blad een monografie opgenomen.

Eddy Engelsman

Altijd te prijzen als nakomelingen de moeite nemen onderzoek te doen naar hun voorouders en daarover een boek schrijven. In dit geval over leven en werk van drie generaties architecten Baanders: overgrootvader Hermanus, grootvader Jan, diens oudere broer Herman en hun vader Jan jr. De auteurs zeggen niet te hebben willen streven naar een compleet beeld van hun oeuvre, maar de poging ertoe is zonneklaar. In het boek worden de talrijke gebouwen en hun verschillende bouwstijlen soms zeer gedetailleerd beschreven en van afbeeldingen voorzien. Pluspunt is dat stedenbouwkundige plannen waarbinnen gebouwd werd – wanneer die ertoe doen – ook worden vermeld.

Verder staat het boordevol details en 'weetjes' over van alles en nog wat. Met verhalen over familie, medekunstenaars en hun vele onderlinge relaties en affaires. Een soort familiekroniek. Verrassend wie je allemaal in hun netwerk tegenkomt. Bijvoorbeeld in de Amsterdamse kunstwereld, waarin de ravissante schilderes Lizzy Ansingh een prominente rol speelt. Zij woont op de zolder van het architectenbureau en heeft een buitenechtelijke relatie met 'bon vivant' Herman Baanders. Zijn zus, de 'sierkunstenaresse' Tine Baanders wordt als een extravagante vip gepresenteerd die in grote sportauto's rijdt. De architect Michel de Klerk (zie over hem verderop) schrijft Tine een liefdesbrief, maar tevergeefs: Tine valt meer op vrouwen. Bijzondere verhalen en – toegegeven – soms ook wel onderhoudend. Toch lijkt de gedetailleerdheid hier en daar wat overdadig. Een biografie is het met al die details niet geworden. Want over 'de mens' achter de architecten komen we niet zoveel aan de weet. De zeer gedetailleerde inhoudsopgave, bijna per bladzijde, wat iets opzoeken heel handig maakt, is daarentegen heel nuttig.

Afb. 1. Hermanus Baanders en Gerrit van Arkel, Hoofdkantoor Eerste Hollandsche Levensverzekerings-Bank N.V., 'Astoria', hoek Keizersgracht 174-176/Leliegracht, Amsterdam, 1904.

Alles bij elkaar genomen is dit boek desalniettemin zeer de moeite waard, en een hommage aan het werk van drie generaties Baanders.

Hermanus en Herman

De vier architecten Baanders hebben in ruim een eeuw een enorm oeuvre nagelaten. In verschillende stijlen, van Jugendstil via Amsterdamse School, tot modernisme. Ook met een grote variatie: van sociale woningbouw tot kapitale villa's. Van winkelpanden tot bankgebouwen, en van woonblokken tot fabrieken.

Hermanus Hendrikus Baanders (1849-1905) voert de Baanders-dynastie aan. De architect heeft ook een timmerwerkplaats. Eind negentiende eeuw ontwerpt hij eerst in historiserende stijlen. Later combineert hij die met elementen uit de Jugendstil. De meest prestigieuze opdracht voor H.H. Baanders is het hoofdkantoor voor de *Eerste Hollandsche Levensverzekerings-Bank N.V. uit 1904*, 'Astoria' geheten (Keizersgracht 174-176) (afb. 1). Een pand in strakke Jugendstil met tegeltableaus van het Haagse Rozenburg en glas-in-loodramen en op het dak een opengewerkt torentje. Zijn oudste zoon Herman (immer aangeduid als 'H.A.J.') Baanders (1876-1953) assisteert hem. Vader Hermanus betrekt ook de architect Gerrit van Arkel (1858-1918) bij het project. Een prachtig pand en de moeite waard om eens te bezoeken; de VVNK heeft daar al toestemming voor.

Herman ('H.A.J.') is niet alleen architect. Rond 1900 experimenteert hij met batikken. Chris Lebeau (1878-1945) doet dat rond 1900 ook. Herman verdiept zich in het scheikundige proces en schrijft daar zelfs een boekje over. Lebeau werkt korte tijd in het batik-atelier van Herman Baanders en samen maken ze minimaal twee boekomslagen. Het batikwerk blijft in het boek verder onbesproken.

Broers

Herman volgt in 1905 zijn vader op als hoofd van het architectenbureau en de timmerwerkplaats. Zakelijk als hij is richt hij de N.V. Nederlandsche Grondbriefbank (voor obligaties) op. Een Amsterdamse beleggingsmaatschappij voor onroerend goed die een hoop zakelijke contacten en bouwprojecten oplevert. Herman is ook actief als bestuurder, zoals voorzitter van het architectengenootschap Architectura et Amicitia. Volgens de auteur 'een echte netwerker, zodat iedereen hem kent.' Inmiddels is zijn broer Jan bij

Afb. 2a. H.A.J. Baanders en Jan Baanders, Landhuis 'De Boekhof', Boekenroodeweg 21, Aerdenhout, 1925. Foto Bernard Eilers, Stadsarchief Amsterdam.

Afb. 2b. Trappalen Hildo Krop in de 'De Boekhof', 1925.

het architectenbureau van Herman in dienst getreden. Jan leidt het creatieve en uitvoerende werk en Herman heeft de zakelijke leiding. Ze ontwerpen afzonderlijk, maar ook gezamenlijk. Niet altijd is vast te stellen wie van een gebouw de geestelijke vader is. *Architectenbureau H.A.J. Baanders en Jan Baanders* groeit uit tot een van de grootste en invloedrijkste architectenbureaus van Amsterdam.

Ze ontwerpen woningen, maar ook gebouwen voor grote Amsterdamse bedrijven, en voor de directeuren van die bedrijven weer landhuizen, in Bloemendaal, Aerdenhout en het Gooi. Er worden er zo'n 30 beschreven. Een voorbeeld is Landhuis 'De Boekhof' in Aerdenhout (afb 2a). Hoog en laag wisselen elkaar in de juiste

Afb. 3. H.A.J. Baanders en Jan Baanders, Blauwe Theehuis, Vondelpark, Amsterdam, 1937. Bron: internet.

verhouding af (1925). Hildo Krop maakte voor de villa twee trappalen (afb. 2b).

Hoogtepunten

Een greep uit de vele hoogtepunten.

Samen realiseren de Baandersen in het Vondelpark in 1936 het modernistische cirkelvormige Blauwe Theehuis. Het is gebouwd in de stijl van het Nieuwe Bouwen, en het bestaat geheel uit beton, staal en glas (afb. 3).

Een afzonderlijke paragraaf is gewijd aan het kantoor van de Incasso-Bank op de hoek van de Nobelstraat 4 en de Keizerstraat in Utrecht (afb. 4a en b). Jan Baanders ontwerpt het in 1919-1920, met Willem Maas (1897-1950) als assistent. Op de hoek van het pand heeft Hildo Krop een beeldhouwwerk in donkergekleurde baksteen gehakt. De detaillering in het interieur met houten betimmeringen, siersmeedwerk, glas-in-loodramen en siermetselwerk maken

Afb. 4a. Jan Baanders en Willem Maas, m.m.v. architect D.J. Heusinkveld, Incasso-Bank, hoek Nobelstraat 4/Keizerstraat, Utrecht, 1920. Foto: Stadsarchief Amsterdam.

Afb. 4b. Detail buitenkant Incasso-Bank, Utrecht. Bron: internet.

Afb. 5a. Wsch. Atelier Willem Bogtman, Haarlem, gebrandschilderd glas-in-loodraam met golven, vissen en kwallen, in RDM-hoofdkantoor, Rotterdam-Heijplaat, ca. 1925. Foto VVNK.

Afb. 5b. Atelier Willem Bogtman, Haarlem, gebrandschilderd glas-in-loodraam met afb. schip in dok met dokwerkers en vissen + tekst 'D.S.S. "Nieuw-Amsterdam" gebouwd door de Rotterdamsche Droogdok Maatschappij 4 dec. 1935 15 april 1938', RDM-hoofdkantoor, Rotterdam-Heijplaat, 1938. Foto VVNK.

Afb. 4c. Interieur Incasso-Bank, Utrecht.

het gebouw tot een toonbeeld van de Amsterdamse School (afb. 4c).

In het boek is een flink hoofdstuk gewijd aan de campus van de Rotterdamsche Droogdokmaatschappij (RDM) op de zuidelijke landtong Heijplaat, ingeklemd tussen de Rotterdamse havens. VVNK-leden zijn enkele jaren geleden op Heijplaat rondgeleid. De kantoren met bijgebouwen zijn ontworpen door H.A.J. Baanders tussen 1902 en 1916. Hij ontwerpt ook het houtwerk en het meubilair. In de directiekamers van het hoofdkantoor zitten veel fraaie Amsterdamse School-elementen en glas-in-loodramen (afb. 5a en b). Voor het RDM-personeel start men in 1914 met de bouw van het tuindorp Heijplaat,

Afb. 5c. H.A.J. Baanders, woningen, Vestastraat, tuindorp Heijplaat, Rotterdam, 1914.
Foto VVNK.

'een compacte, kleinschalige enclave met een dorpse uitstraling' met honderden woningen en allerlei voorzieningen, zoals een bibliotheek en een ontspanningsgebouw. Het oorspronkelijke stedenbouwkundige plan en de eerste woningen zijn eveneens van H.A.J. Baanders. Hij laat hier ook zijn opvallende liefde voor portico's zien, overdekte galerijen met bogen, ondersteund door zuilen langs de straat (afb. 5c).

Portico's met veel siermetselwerk zijn er ook in het hoofdgebouw van het Amsterdamse Lyceum met rectorswoning aan de De Lairessestraat/hoek Valeriusplein in Amsterdam (1920) (afb. 6).

Ook over dit gebouw een uitvoerig hoofdstuk, met maar liefst 35 afbeeldingen. De broers maken voor de school een gezamenlijk plan. Herman Baanders ontwerpt het hoofdgebouw. Jan andere onderdelen. Het gebouw heeft een besloten karakter, het moet een sfeer van geborgenheid krijgen. Binnen en buiten hebben speciaal uit Limburg overgekomen metselaars prachtig metselwerk gemaakt. Binnen zijn glasmozaïeken van Richard Roland Holst aangebracht, gemaakt bij Willem Bogtman. In het trappenhuis glas-in-loodramen van Joep Nicolas.

Amsterdamse School dominant

De expressieve baksteenarchitectuur van de Amsterdamse School is lange tijd dominant geweest in het Baanders-oeuvre. Ruwweg van ongeveer 1910 tot 1930. Tijdens zijn studie raakt Jan Baanders bevriend met Michel de Klerk (1884-1923) en De Klerk gaat bij bureau Baanders aan het werk. Op enig moment gaat De Klerk zelfstandig werken, maar blijft in het pand van Baanders omdat hij niet zakelijk is. H.A.J. regelt alles voor hem. De Klerk ontwikkelt zich tot epigoon van de Amsterdamse School. Over De Klerk staat in het boek een afzonderlijk hoofdstuk. De Klerk is een huisvriend van de families Baanders en maakt ook verdienstelijke portretten van enkele familieleden.

Opvallend hoezeer de Baandersen op hun bureau alle ruimte geven aan al of niet beginnende architecten en tekenaars. Daarom terecht de 'Leerschool Baanders' genoemd. En de eer voor hun werk werd hen door de Baandersen genereus gegund. Er passeren in het boek maar liefst 34 mensen de revue. Onder wie de architecten Evert van Linge (huizen in Groningen), Cornelis Jouke Blaauw (Landbouwhogeschool Wageningen), Jan Boterenbrood (Huize Lydia, Roelof Hartplein) en Julius Luthmann

Afb. 6. H.A.J. Baanders en Jan Baanders, Amsterdams Lyceum + beelden Hildo Krop op de Lyceumbrug (1928), De Lairessestraat/hoek Valeriusplein 15, Amsterdam, 1920.
Foto Gool van Han, Stadsarchief Amsterdam.

(Radio Kootwijk). En dan zijn er nog de vele meewerkende beeldhouwers als Hildo Krop, Bernard Richters en Lambertus Zijl, en kunstenaars als Richard Roland Holst.

Strakkere variant

In de latere jaren ontwerpt Jan Baanders herenhuizen voor beter gesitueerden aan de Schubertstraat 60-66. Duidelijk beïnvloed door de Amerikaanse architect Frank Lloyd Right. Een bejaardentehuis in de Beethovenstraat is daar een ander mooi voorbeeld van. Begin jaren dertig worden er in deze 'verstrakte Amsterdamse Schooltrant' ook verscheidene woonblokken in de Haarlemmerbuurt gebouwd. Later worden de gebouwen modernistischer, zoals de woonblokken aan de Rooseveltlaan uit 1936. Vijftien woonblokken uit de periode 1932-1936 bepalen het karakteristieke gezicht van stadsdeel Zuider Amstel. Een aanzienlijk deel van de Rivierenbuurt.

Jan Baanders jr. neemt na het overlijden van Herman in 1953 het bureau over, waar hij dan al tien jaar werkt. Jan en zijn compagnons worden internationaal beroemd met technisch innovatieve, al dan niet tropische, overdekte zwembaden. In 1978 krijgt het Mirandabad een glazen koepel die bij een Amerikaanse vliegtuigbouwer is gemaakt. Al in de jaren twintig is bureau Baanders overigens al begonnen met het bouwen van talloze overdekte Sportfondsenbaden. Dat zou gaan duren tot 1980. In 1995 verdwijnt de naam Baanders uit de naam van het architectenbureau.

TENTOONSTELLINGAGENDA per februari 2022

Bij het weer openen na de corona-sluiting treden er steeds weer wijzigingen op in de tentoonstellingsagenda. Check dus de websites van musea voor u op pad gaat!

Jeanne Bieruma Oosting.

Almen – Museum STAAL
0575-474317 / www.museumstaal.nl
Jeannes zomer – Jeanne Bieruma Oosting terug in Almen; 8 april t/m 30 oktober 2022.

Dichtbij Museum STAAL staat 'Het Elger', het buitenhuis van Jeanne Bieruma Oosting in Almen. Jeannes zomer gaat over het leven en werk van Jeanne Oosting in Almen en laat voornamelijk werk uit particuliere collecties zien met daarnaast enkele museale bruiklenen. De schilderijen van Jeanne krijgen een 'titel' door gebruik te maken van dichtregels van de dichter A.C.W. Staring, de naamgever van het museum. Zij beschrijven de inhoud of sfeer van het getoonde werk.

Het veelzijdige oeuvre van Jeanne Bieruma Oosting (1898-1994) staat centraal in vijf verschillende exposities tijdens de Zomer van Jeanne, namelijk in de volgende musea: Almen: Museum STAAL, Fochteloo: Museum Stichting Nobilis Centrum voor prentkunst, Heerenveen/ Oranjewoud: Museum Belvédère, Maassluis: Museum Maassluis en Zutphen: Museum Henriette Polak. In Rond 1900 2021-5 is een boekbespreking opgenomen van het boek van Jolande Withuis over Jeanne Bieruma Oosting: Geen tijd verliezen.

Amsterdam – Van Gogh Museum
020-5705200 / www.vangoghmuseum.nl
Van Gogh en de olijfgaarden; 11 maart - 12 juni 2022.

De olijfboom hoort bij een landschap in Zuid-Frankrijk, zoals de knotwilg bij Nederland. Van Gogh schilderde graag wat hij om zich heen zag. Deze tentoonstelling laat zien hoe Vincents keuzes en buitengewone vakmanschap leidden tot 15 variaties op dit ene onderwerp. Hij was geboeid door de steeds wisselende sferen en kleuren van de bomen in het Zuid-Franse landschap, en probeerde dat zo expressief

Vincent van Gogh, Olijfboomgaard, 1887.

en krachtig mogelijk in zijn schilderijen weer te geven. De tentoonstelling Van Gogh en de olijfgaarden onderzoekt welke betekenis de olijfboom had voor Van Gogh en wat zijn ambities waren bij het schilderen van deze reeks. Ook laat de tentoonstelling zien hoe Van Gogh experimenteerde en varieerde met techniek, kleur en compositie. Hij werkte met wervelende en ritmische penseelstreken, sterke contouren, gestileerde vormen en doordachte kleurencombinaties.

Drachten – MuseumDr8888
0512-5156847 / www.museumdrachten.nl
Drachten was het begin - 100 jaar Papegaaienbuurt; t/m 3 april 2022.

De titel van deze tentoonstelling verwijst naar een zin van Theo van Doesburg (1883-1931). Zijn twee projecten in Drachten, middenstandswoningen en een schoolgebouw van kleur voorzien, zag hij als de start van zijn carrière als kunstenaar/architect. Voor het eerst kon Theo zijn ideeën op grote schaal uitvoeren. De woningen zijn ontworpen door gemeente-architect Cees Rienks als onderdeel van een stadsuitbreidingsplan uit 1918. Het hele project, inmiddels bekend als Papegaaienbuurt, werd uiteindelijk opgeleverd in april 1922. Deze oorspronkelijk bedoelde scheldnaam wordt door de bewoners van de Torenstraat, Oosterstraat en Houtlaan tegenwoordig met trots gedragen. VVNK-leden brachten enkele jaren geleden een bezoek aan deze buurt.

De papegaaienbuurt Drachten.

Fochteloo – stichting Nobilis, centrum voor prentkunst
0638392840 / www.stichtingnobilis.nl
Jeanne Bieruma Oosting en de prentkunst; 9 april t/m 21 augustus 2022.

Naast werk van Jeanne Bieruma

Jeanne Bieruma Oosting, ets, collectie Nobilis.

Oosting, met de nadruk op haar grafiek vanaf 1940, wordt werk getoond van haar naaste kunstenaarsvrienden en leden van De Grafische, de organisatie waar Oosting actief bij betrokken was. Met ook enkele nooit eerder tentoongestelde schilderijen van haar hand.

Zie onder Almen – Museum STAAL

Harderwijk – Stadsmuseum Harderwijk,
0341-414468 /
www.stadsmuseum-harderwijk.nl

Met Hart en Ziel, Harmen Meurs (1891-1964); t/m 3 juli 2022.

Aan de hand van een groot aantal schilderijen, aquarellen en grafisch werk wordt de veelzijdigheid van deze kunstenaar in beeld gebracht. Een veelzijdigheid die terug te zien is zowel in de thema's die hij schilderde, als in de stijlen waarin hij gewerkt heeft; van post-impressionisme en kubo-expressionisme tot nieuwe zakelijkheid en realisme.

Harmen Meurs, Wiep, 1927.

Heerenveen/Oranjewoud – Museum Belvédère
0513-644999 / www.museumbelvedere.nl

De zomer van Jeanne: Jeanne Bieruma-Oosting; 9 april t/m 21 augustus 2022.

Zie onder Almen – Museum STAAL

Laren – Singer Laren
0355-393956 / www.singerlaren.nl

Sluijters en de modernen, Collectie Nardinc; 9 maart t/m 28 augustus 2022.

De Collectie Nardinc, de indrukwekkende kunstverzameling van Jan Blokker en Els Blokker-Verwer bestaat uit ruim veertig kunstwerken van Jan Sluijters en meer dan zeventig werken van moderne tijdgenoten. Vanaf 9 maart viert Singer Laren deze bijzondere schenking met de tentoonstelling Sluijters en de modernen, Collectie Nardinc. Het werk van Sluijters loopt als een rode draad door de tentoonstelling en schittert in de vijf nieuwe Nardinczalen (thematische zalen) tussen dat van andere Nederlandse modernisten. Met werk van: Jan Sluijters, Jan Toorop, Leo Gestel, Piet van der Hem, Kees Maks, Kees van Dongen, Charley Toorop, Else Berg, Jo Koster, Charlotte van Pallandt, Dick Ket, Carel Willink en vele anderen.

Bij deze tentoonstelling verschijnt het boek: Sluijters en de modernen – Collectie Nardinc door Roby Boes, Anne van Lienden, Jan Rudolphe de Lorm, Henk van Os en Caroline Roodenburg-Schadd, Waanders Uitgevers, maart 2022, 192 pag., rijk geïllustreerd, € 24,95. ISBN 9789462624184

Jan Sluijters, portret van Greet van Cooten.

Het gevoel van Singer; 9 maart t/m 8 mei 2022.

Komend voorjaar presenteert Singer Laren het beste uit de museumcollectie in verrassende combinaties, aan de hand van het thema gevoel. De tentoonstelling start met verlangen naar de natuur. Daarna voeren de zalen langs een divers palet aan gevoelens: Melancholie, Uitbundigheid, Angst, Intimiteit en Hoop.

Een kunstenaar wil met zijn werk een specifieke stemming overbrengen. Tegelijkertijd kan een kunstwerk bij iedere afzonderlijke kijker een eigen, persoonlijk gevoel oproepen.

Met werk van: Max Beckmann, Elsa Berg, Co Breman, Raoul Dufy, Henri Le Fauconnier, Dirk Filarski, Leo Gestel, Herman Gouwe, Ferdinand Hart Nibbrig, Jacoba van Heemskerck, Herman Kruyder, Bart van der Leck, Max Liebermann, Lou Loeber, Anton Mauve, Evert Pieters, Jan Sluijters, Jan Toorop, Charley Toorop, Auguste Rodin, Aat Veldhoen, Floris Verster, J.H. Weissenbruch, Willem Witsen en vele anderen.

Maassluis – Museum Maassluis
010-5913813 / www.museummaassluis.nl

De zomer van Jeanne: Jeanne Bieruma-Oosting; 9 april t/m 21 augustus 2022.

Zie onder Almen – Museum STAAL

Nunspeet – Noord Veluws Museum
0341-250560 /
www.noord-veluws-museum.nl

Djurre Duursma (1888- 1965) Modernist op de Veluwe 1916-1920; t/m 5 juni 2022.

Djurre Pieter Duursma vormt zichzelf als schilder na tekenlessen op de academie in Antwerpen. Zijn eerste schilderijen zijn

Djurre Duursma, Beeldtenis 2, 60x40.

impressionistisch van karakter, maar vanaf 1910 worden zijn werken uit Noord-Afrika fauvistisch. Van 1911 tot 1913 schildert Duursma 's zomers in Noorwegen en Zweden, waar hij zich laat beïnvloeden door de expressionist Edvard Munch. In 1916 sluit hij zich in Amsterdam aan bij de beweging De Anderen van Theo van Doesburg en Erich Wichman. Zijn werk wordt abstracter, schilderijen krijgen geen titels, maar nummers. Na 1920 specialiseert Duursma zich in het glas-schilderen en na 1930 in het ontwerpen en maken van meubels. Helaas is veel werk van Duursma verloren gegaan. Toch is in deze bescheiden presentatie te zien dat Duursma zich in korte tijd wist te ontwikkelen tot een vernieuwend en veelzijdig kunstenaar. De expositie wordt aangevuld met werk van Leo Gestel, Adriaan Lubbers, Harrie Kuyten en Louis Saalborn.

Veere – Veers museum (locatie stadhuis)
011-8501744 / www.museumveere.nl
Een fenomeen in Veere – Hendrik Willem van Loon (1882-1944); t/m 6 november 2022.

Hendrik van Loon, geboren in een welgesteld Rotterdams middenstandsgezin, was destijds een wereldberoemde schrijver, tekenaar, journalist en radiocommentator. Hij vertrok in 1902 naar de Verenigde Staten. Hij werd er na zijn geschiedenisstudie journalist bij Associated Press en publiceerde enkele 'serieuze' geschiedenisboeken. Hij brak door als schrijver in 1921 met The Story of Mankind, een in twintig talen vertaalde wereldgeschiedenis voor kinderen, waar ook miljoenen volwassenen van genoten. Vanaf dat moment rees Van Loons ster. Hij schreef vele laagdrempelige historische boeken, geïllustreerd met eigen tekeningen, en verder artikelen en commentaren in bijna alle toonaangevende Amerikaanse kranten en tijdschriften. Daarnaast hield hij lezingen en zette in de jaren dertig de actualiteit in historisch perspectief in radiocolumns bij NBC. Tussen de bedrijven door onderhield hij nauwgezet de correspondentie met zijn uitdijende vriendenkring. Elke brief en envelop was een feestje door de humoristische, zelfgetekende illustraties.

Van Loon zoekt in 1928 zijn toevlucht in Veere. Teckel Noodle trekt de kar. Tekening H.W. van Loon. Zeeuws Archief, KZGW, Zeelandia Illustrata III, nr. 1521.1.

Betzy Akersloot-Berg: Noordzeestrand.

Vlieland – Museum Tromp's Huys
0562-451600 / www.trompshuys.nl
Vlieland en Betzy: eigenzinnig, bijzonder, prachtig! Over Betzy Akersloot-Berg (1850-1922) zeeschilderes; t/m 31-12-2022.

In Museum Tromp's Huys, het voormalig woonhuis en atelier van Betzy Akersloot-Berg op Vlieland, zijn de schilderijen en tekeningen van deze bijzondere zeeschilder te bewonderen. Vanwege haar honderdste sterfjaar organiseert het museum gedurende het hele jaar allerlei activiteiten, zoals rondleidingen en lezingen.

Woerden – Stadsmuseum Woerden
034-8431008 /
www.stadsmuseumwoerden.nl
GeKOEsterd - koeien in de kunst en op de koeiemart; t/m 15 mei 2022.

In deze tentoonstelling zie je koeien in allerlei stijlen, tijden en stromingen. Bijvoorbeeld in 17de-eeuwse veestukken en Italianiserende landschappen maar ook in mythologische voorstellingen. Zo is er werk van dé 17de-eeuwse veeschilder Paulus Potter maar ook van Nicolaes Berchem en Karel Dujardin. Haagse Schoolschilders zoals Willem Maris, Anton Mauve en Willem Roelofs zijn vertegenwoordigd en natuurlijk ontbreekt het werk van Woerdense modernist Leo Gestel niet. De vele interpretaties laten zien dat koeien onlosmakelijk verbonden zijn met de Nederlandse cultuur. Hedendaagse kunstenaars als Pieter Pander, Marleen Felius en Hans Versfelt tonen hun hedendaagse kijk op deze beesten. Kortom: hulde aan de koe!

Zutphen – Museum Henriette Polak
0575-516878 / www.museazutphen.nl
De zomer van Jeanne. Jeanne Bieruma Oosting 1898 – 1994, Geen tijd verliezen; 9 april t/m 21 augustus 2022.
Zie onder Almen – Museum STAAL.

Jeanne Bieruma Oosting, zelfportret.

Tentoonstellingen uitgebreid beschreven in eerder verschenen uitgaven van *Rond 1900*

Bij het weer openen na de corona-sluiting treden er steeds weer wijzigingen op in de tentoonstellingsagenda. Check dus de website voor u op pad gaat!

Amsterdam – Museum het Schip
020-6868595 / www.hetschip.nl
Een monument voor de burgemeester; t/m 30 juni 2022. NB: Startlocatie: Museum De Dageraad
Fré Cohen: vorm en idealen van de Amsterdamse School; t/m 4 september 2022.

Bergen (NH) – Museum Kranenburgh
072-5898927 / www.kranenburgh.nl
The Roaring Twenties; t/m 3 april 2022.

Delft – Museum Paul Tetar van Elven
015–2124206 /www.tetar.nl
Thérèse Schwartze – Haar klant was koning; t/m 8 mei 2022.

Deurne – Museum De Wieger
0493- 322930 / www.dewieger.nl
Topstukken uit de collectie; tot 31 december 2022.
Collectie Connectie: impressionisten en modernisten uit de eerste helft van de 20e eeuw; t/m 26 juni 2022.

Doesburg – Lalique Museum
0313-471410 / www.laliquemuseum.nl
De Stijl-Theo van Doesburg & tijdgenoten; tot 19 juni 2022.

Domburg – Marie Tak van Poortvliet Museum
011-8584618 / www.marietakmuseum.nl
Uit de doeken – De onthulling – een kennismaking met het ICEAC (International Centre for European Artists' Colonies); t/m 19 juni 2022.

Gouda – Museum Gouda
0182-331000 / www.museumgouda.nl
De dieren van Leen Muller; t/m 15 mei 2022.

Haarlem – Museum Haarlem
023-5422427 / www.museumhaarlem.nl
200 jaar Kunst Zij ons Doel; t/m 25 maart 2022.

Middelburg – Zeeuws Museum
011-8653000 / www.zeeuwsmuseum.nl
Dichterbij Jan Heyse; t/m 6 juni 2022.

Nieuw-Buinen (Dr.) – Keramisch Museum Goedewaagen
0599-616090 / www.keramischmuseumgoedewaagen.nl
De vernieuwende kunstkeramiek van De Porceleyne Fles, 1891-1914; t/m 27 maart 2022.
De Drentse glasindustrie; t/m 27 maart 2022.

© Colofon
De Vereniging Vrienden Nieuwe Kunst 1900 (VVNK 1900) is een landelijke vereniging voor iedereen met belangstelling voor Nederlandse schilder- en tekenkunst, beeldhouwkunst, architectuur en toegepaste kunst uit de periode 1880 tot 1940. Voor informatie over de vereniging, de activiteiten en het lidmaatschap: zie www.vvnk.nl
Het bestuur bestaat uit: Eddy Engelsman (voorzitter / voorzitter@vvnk.nl), Maarten Nubé (secretaris / secretaris@vvnk.nl), Henk Nijhuis (penningmeester / penningm@vvnk.nl), Irene van Geest, (evenementencoördinator), Wilma Witteman, Jan de Bruijn en Christine van Marle. Van het blad *Rond 1900* wordt de redactie verzorgd door Christine van Marle (redactie@vvnk.nl) en de vormgeving door Eef de Hilster (e.de.hilster@hccnet.nl).

De redactie heeft getracht van de afbeeldingen alle rechthebbenden te achterhalen. Indien iemand desondanks meent rechten te kunnen doen gelden, dan kan hij contact opnemen met de redactie.